

Рецензія

на цикл навчально-методичних праць, присвячених розробці та впровадженню інноваційних технологій в післядипломну освіту лікарів та інтернів за спеціальністю «Терапія»

Розроблений і впроваджений авторами (завідувачем кафедри терапії Національної медичної академії післядипломної освіти імені П.Л. Шупика, професором Швець Н.І. та доцентом кафедри терапії Бенца Т.М.) цикл навчально-методичних праць включає 9 навчально-методичних і навчальних посібників, що ґрунтуються на засадах доказової медицини та сучасних методах діагностики, профілактики та лікування.

Практичні навички, якими повинен оволодіти лікар-терапевт в інтернатурі та удосконалювати у подальшій практичній роботі, представлено у навчально-методичному посібнику «Еталони практичних навичок з терапії» (автори: Швець Н.І., Підєв А.В., Бенца Т.М. та ін.; К., 2005.– 540 с.). Детально розглянуті принципи обстеження хворих, найбільш поширені у клінічній практиці сучасні лабораторні (оцінка аналізів крові та сечі, біохімічного аналізу крові, коагулограми, тестів для виявлення цукрового діабету, дихальних тестів та ін.) та інструментальні (електрокардіографічні, ультразвукові, ендоскопічні, рентгенологічні та ін.) методи дослідження функціонального стану внутрішніх органів і систем.

Розділ «Методи фізикального обстеження хворих» присвячений огляду, пальпації, перкусії, аускультатії, вимірюванню по найважливішим системам: органи дихання, серцево-судинна система, органи черевної порожнини. У розділі «Кардіологія» детально викладена методика реєстрації та аналіз нормальної електрокардіограми. Розглянуті питання діагностики та лікування основних порушень ритму серця та провідності. Описана методика оцінки стану коронарного кровообігу за допомогою проб з дозованим фізичним навантаженням та функціонального стану серцево-судинної системи за допомогою фармакологічних проб. Викладені клінічні можливості добового моніторингу артеріального тиску в діагностиці і лікуванні артеріальної гіпертензії. Розглянута оцінка показників фоно- та ехокардіографії, проведена клінічна оцінка результатів біохімічного дослідження у пацієнтів з серцево-судинними захворюваннями. Описані найважливіші показники лабораторної діагностики інфаркту міокарда. Розглянуті актуальні питання фармакоте-

рапії хронічних форм ішемічної хвороби серця, тактика лікування хворих з артеріальною гіпертензією.

Розділ «Пульмонологія» включає клінічну оцінку даних рентгенологічного дослідження органів грудної клітки, бронхофіброскопії, харкотиння, функції зовнішнього дихання, туберкулінових проб. Розглянуті питання фармакотерапії найбільш поширених захворювань органів дихання: негоспітальної пневмонії, хронічного обструктивного захворювання легень, бронхіальної астми.

У розділі «Гастроентерологія» описані методики промивання шлунка, проведення парацентезу. Розглянуті питання клінічної оцінки результатів фракційного дуоденального зондування, езофагогастро-дуоденофіброскопії, рН-метрії. Детально викладені сучасні методи діагностики гелікобактерної інфекції, розглянуті дихальні тести та їх місце у діагностиці захворювань органів травлення. Подана клінічна оцінка біохімічних печінкових тестів, результатів сканографії печінки, ультразвукового дослідження органів черевної порожнини, рентгенологічного дослідження травного каналу, колоноскопії, ректороманоскопії. Описані сучасні концепції лікування гелікобактерної інфекції, питання фармакотерапії хворих на гастроєзофагеальну рефлюксну хворобу.

У розділі «Гематологія» розглянуті питання визначення групи крові та резус-фактора, правила та техніка переливання крові, препаратів крові, кровозамінників. Описана методика кровопускання. Подана клінічна оцінка гемограми та коагулограми.

Розділ «Нефрологія» присвячено клінічній оцінці загального аналізу сечі, результатів проб Нечипоренка, Зимницького, Фольгарда, Реберга, бактеріологічного дослідження сечі, біохімічного дослідження функціонального стану нирок, рентгенологічного дослідження та їх значенню у діагностиці захворювань нирок. Розглянуті питання фармакотерапії хворих на гломерулонефрити та пієлонефрити.

У розділі «Ендокринологія» описані сучасні методики виявлення цукрового діабету та дослідження щитоподібної залози.

Детально викладені практичні навички під час надання невідкладної медичної допомоги хворому (непрямий масаж серця, трахеотомія, штучна вентиляція легень, тимчасова зупинка кровотечі), роз-

глянуті способи та техніка накладення пов'язки на рану.

Для покращення засвоєння матеріалу після кожного практичного навичку наводяться контрольні питання та задачі з відповідями на них.

У додатках висвітлені основні симптоми та синдроми у клініці внутрішніх хвороб, норми лабораторних показників, поданий перелік препаратів, які найчастіше застосовуються у практиці лікаря-терапевта.

Список літератури включає фундаментальні видання останніх років, які можуть бути використані лікарями та інтернами для самостійної підготовки або поглибленого вивчення вибраних питань, що їх зацікавили.

У навчальному посібнику «Неотложные состояния в клинике внутренней медицины» (автори: Шве́ц Н.И., Пидаев А.В., Бенца Т.М. та ін.; К., 2006. – 752 с.) на сучасному рівні описані невідкладні стани в кардіології, пульмонології, гастроентерології, ендокринології, нефрології, гематології, токсикології. Представлені критерії ургентної діагностики, засновані на симптомно-синдромних принципах, із використанням клінічних даних, сучасних лабораторних та інструментальних (електрокардіографічних, ультразвукових, ендоскопічних, рентгенологічних та ін.) методів дослідження. Розміщені схеми та алгоритми надання невідкладної допомоги не тільки при захворюваннях внутрішніх органів, але й при впливу зовнішніх факторів (травмах, опіках, укусах змій та комах, харчових токсикоінфекціях, гострих отруєннях та ін.). Перелік невідкладних станів відповідає навчальним програмам для лікарів-інтернів і слухачів передатестаційних циклів з терапії, затвердженим МОЗ України.

У розділі «Кардіологія» викладені етіологія, патогенез, клініка, стандарти діагностики та лікування найбільш актуальних серцево-судинних захворювань: артеріальної гіпертензії, ішемічної хвороби серця, гострої серцевої недостатності, порушень серцевого ритму і провідності, кардіогенного шоку. Розділ «Пульмонологія» містить алгоритми діагностики та лікування невідкладних станів: гострої дихальної недостатності, респіраторного дистрес-синдрому, тромбоемболії легеневої артерії, легневих кровотеч, астматичного статусу, пневмотораксу. Представлені протоколи медичної допомоги хворим на пневмонію та бронхіальну астму. У розділі «Гастроентерологія» викладені алгоритми діагностики та диференціальної діагностики, а також невідкладної допомоги при синдромах абдомінального болю, диспепсії, печінковій (жовчній) коліці, жовтяниці, перфорації пептичної виразки, шлунково-кишкової кровотечі. Розміщені протоколи медичної допомоги хворим на гастроєзофагеальну рефлюксну хворобу, синдром Золінгера-Елісона. Висвітлені сучасні дані про етіологію, діагностику та лікування гострої та хронічної печінкової недостатності, діарею мандрівників, неспецифічний виразковий коліт та хворобу Крона. Розділ «Нефрологія»

містить стандарти діагностики та лікування гострої та хронічної ниркової недостатності, алгоритми невідкладної допомоги при нирковій коліці та гострій затримці сечі. У розділі «Ендокринологія» розглянуті невідкладні стани при патології щитоподібної залози (тиреотоксичний криз, гіпотиреоїдна кома), цукровому діабеті (діабетична кетоацидотична, гіперосмолярна, гіперлактацидемична та гіпоглікемічна коми), гостра наднирникова недостатність.

Крім того, у навчальному посібнику значне місце відведено діагностиці та лікуванню інших невідкладних станів, з якими може зустрітися у своїй практиці лікар-терапевт. Зокрема, це порушення свідомості (зомління, колапс, коми), шоки (травматичний, геморагічний, гіпогідратаційний, гемотрансфузійний, септичний, анафілактичний), опіки, епілептичний статус, мозковий інсульт, еклампсія, електротравма і т.д. Розглянуті синдроми порушення обміну води, електролітів, кислотно-лужного стану: прояви, методи діагностики та корекції цих станів. Викладені симптоми та невідкладна допомога при медикаментозній алергії, ангіоневротичному набряку, укусах отруйних змій та комах. Розглянуті клінічні прояви та тактика терапевта при деяких інфекційних захворюваннях: дифтерії, ботулізмі, харчових токсикоінфекціях, правці. Висвітлені симптоматика та принципи лікування гострих отруєнь.

Представлений матеріал викладений із використанням сучасної медичної термінології та першоджерел останніх років, систематизований у вигляді таблиць, схем, ілюстрований малюнками, які допомагають кращому засвоєнню матеріалу. У додатках розміщені препарати, які найбільш часто застосовуються при невідкладних станах у клініці внутрішньої медицини.

У посібнику «Фармакотерапия заболеваний пищеварительной системы в практике терапевта» (Шве́ц Н.И., Скрыпник И.Н., Бенца Т.М.; К., 2007. – 648 с.) представлені клінічні аспекти анатомії і фізіології травної системи, алгоритми діагностики та лікарської тактики при основних синдромах (абдомінальному болю, синдромі нудоти та блювання, порушенні моторики травного тракту, жовтяниці, мальабсорбції, діареї та закрепках). Розглянуті класифікації, діагностичні критерії, сучасні протоколи лікування захворювань стравоходу (езофагіту, гатроезофагеальної рефлюксної хвороби, ахалазії кардії), шлунка та дванадцятипалої кишки (пептична виразка, хронічний гастрит, диспепсія), підшлункової залози (гострий та хронічний панкреатити). Велика увага приділяється захворюванням печінки та біліарного тракту, зокрема гепатитам, цирозам, гіпербілірубінеміям, дисфункціям жовчного міхура, холециститам. Розглядаються синдроми подразненого кишечника та дисбіозу, захворювання кишечника: целиакія, неспецифічний виразковий коліт, хвороба Крона, хвороба Уіппла. Особлива увага приділяється ураженням травної системи нестероїдними протизапальними препаратами, невідкладним станам (шлунково-кишккові кровотечі, печінкова

коліка, печінкова кома та ін.) та алгоритмам ургентної допомоги. Детально описані гельмінтози, які займають значне місце у патології людини. За величиною шкоди, яку вони наносять здоров'ю пацієнтів, їх відносять до чотирьох провідних причин серед хвороб і травм. Представлені клініка, діагностика, принципи лікування та профілактики нематодозів, трематодозів, цестодозів, лямбліозу. Детально розглянута клінічна фармакологія препаратів, які застосовуються для лікування захворювань травної системи та гельмінтозів, з метою оптимального вибору лікарських засобів або їх комбінацій для реалізації індивідуальної схеми лікування та медикаментозної профілактики не тільки з урахуванням доведеної ефективності, але й безпеки, а також взаємодії препаратів. Звертається особлива увага на лікарські засоби, які слід виключити або застосовувати з обережністю при захворюваннях печінки, ниркової недостатності, вагітності.

У додатках висвітлено сучасні діагностичні методи з використанням новітньої апаратури, зокрема дихальні тести, діагностика гелікобактерної інфекції та ін. Представлені відеоендоскоп, комплекси відеокапсульної ендоскопії та рН-метрії, капсула BRAVO, набір для визначення фекальної еластази. Наведені норми лабораторних показників.

При написанні посібника використана сучасна медична термінологія, матеріали останніх Міжнародних гастроентерологічних конгресів, об'єднаних Європейських гастроентерологічних тижнів, Європейських гепатологічних форумів, Українських конгресів, науково-практичних конференцій, а також власний досвід авторів.

Посібник «Фармакотерапія захворювань серцево-судинної системи в практиці терапевта» (Швец Н.И., Бенца Т.М., Федорова О.О.; К., 2008. – 1000 с.) присвячений захворюванням, які займають провідне місце у світі щодо поширеності і щодня зустрічаються у практиці лікаря-терапевта. На початку посібника викладені клінічні аспекти анатомії серцево-судинної системи. Розглянуті етіологія, патогенез, сучасні класифікації, клініка, діагностика та лікування основних форм ішемічної хвороби серця: стабільної стенокардії напруги, коронарного синдрому Х, вазоспастичної стенокардії, безбольової форми, гострого коронарного синдрому. Описані дисліпідемії, сучасні погляди на метаболічний синдром. Розглянуті артеріальні гіпертензії (есенціальна та вторинні), діагностичні алгоритми та невідкладна допомога при гіпертензивних кризах. Велика увага приділяється порушенням ритму та провідності: викладена сучасна класифікація та розглянуті основні види порушень, а також принципи їх лікування. Описані стандарти діагностики та лікування гострої та хронічної серцевої недостатності. Розглянуті клінічні аспекти легеневої гіпертензії, нейроциркуляторної дистонії, депресій у хворих із захворюваннями серцево-судинної системи. Представлені діагностика та лікування всіх видів кардіоміопатій (ділятаційної, гіпертрофічної,

рестриктивної), міокардитів, перикардитів, інфекційних ендокардитів.

Викладена клінічна фармакологія основних груп препаратів, які застосовуються в кардіології, з урахуванням великої кількості клініко-фармакологічних досліджень серцево-судинних засобів, що проводились у світі за останні роки, у тому числі багаточисельних контрольованих порівняльних тривалих досліджень із використанням сучасних методів клінічної фармакології. На підставі узагальненого аналізу результатів таких досліджень у посібнику розглянуті практичні аспекти призначення лікарських препаратів з урахуванням їх ефективності та безпеки.

Збірники питань та тестових завдань у 2-х частинах рекомендовані Міністерством освіти і науки України як навчальні посібники для слухачів передатестаційних циклів вищої, першої, другої категорій та лікарів-інтернів із спеціальності «Терапія», а також розроблена автоматизована система тестування лікарів авторським колективом під науковим керівництвом професора Швець Н.І. як базова методика оцінки теоретичної підготовки до присвоєння (підтвердження) лікарської категорії зі спеціальності «Терапія».

Тестові завдання (автори: Швець Н.І., Маланчук Т.О., Миронець В.І., Бенца Т.М. та ін.; К., 2009. Част. 1 – 320 с.; Част. 2 – 302 с.) включають питання щодо анатомії, фізіології, патанатомії, патофізіології, патогенезу, клініки, методів діагностики, диференціальної діагностики та лікування захворювань внутрішніх органів (серцево-судинних, ревматичних, органів дихання, травлення, нирок, системи крові та органів кровотворення, ендокринних та порушення обміну речовин). Особливий акцент зроблено на невідкладні стани в терапевтичній клініці. Значна увага приділена професійним захворюванням, діагностиці та лікуванню пухлин внутрішніх органів, туберкульозу, деяких інфекційних хвороб, у тому числі СНІДу. Детально висвітлені питання клінічної фармакології та фармакотерапії, алергічних захворювань, клінічної імунології та імунотерапії.

Ситуаційні задачі, включені до збірника, є важливим тренуючим елементом для покращення розвитку клінічного мислення лікаря.

Навчальний посібник «Діагностика, лечение, иммунопрофилактика гриппа и других острых респираторных вирусных инфекций» (Швец Н.И., Пидаев А.В., Бенца Т.М.; К., 2009. – 224 с.) присвячений актуальній проблемі сучасної клінічної медицини – діагностиці, лікуванню та імунопрофілактиці грипу та інших гострих респираторних вірусних інфекцій (ГРВІ), оскільки поширеність цих патологічних станів на теперішній час у світі сягає масштабів епідемії.

Посібник вийшов з друку у 2009 році під час епідемії «свинячого» грипу, і був написаний як керівництво до дії для практичних лікарів-терапевтів.

Розглянуті діагностичні алгоритми та диференціальна діагностика найбільш частих гострих рес-

піраторних вірусних інфекцій: аденовірусної, респіраторно-синцитіальної, риновірусної та парагрипу.

Висвітлені питання вакцинації як найбільш ефективного методу профілактики грипу на сьогоднішній день, сучасні дані про пташиний і свинячий грип: клінічні симптоми, особливості обстеження і лікування, а також заходи профілактики.

Оскільки підходи до терапії грипу та ГРВІ й досі недостатньо визначені і лікування часто призначається без урахування нових патогенетичних механізмів розвитку цих патологічних станів, факторів ризику, наявності супутньої патології, тому лікування виявляється не завжди ефективним, має багато побічних проявів. У посібнику на високому науково-практичному рівні висвітлені відомості про антивірусні лікарські засоби, їх властивості, механізми дії, особливості і алгоритми застосування, побічні дії. Розглянуті підходи до неспецифічної профілактики грипу та гострих респіраторних вірусних інфекцій.

Методичний посібник «Сучасні стратегічні підходи до корекції сумарного кардіоваскулярного ризику у пацієнтів з есенціальною артеріальною гіпертензією та супутнім цукровим діабетом 2 типу» (автори Швець Н.І., Бенца Т.М., Пастухова О.А., Фогель О.О.; К., 2010. – 96 с.) присвячений актуальній проблемі сучасної клінічної медицини – зниженню серцево-судинного ризику у хворих на есенціальну артеріальну гіпертензію з супутнім цукровим діабетом 2 типу. Поширеність цих патологічних станів на теперішній час у світі сягає масштабів епідемії, а їх поєднання призводить до раннього ураження органів-мішеней, збільшує частоту та прискорює прогресування тяжких макро- та мікроеваскулярних ускладнень з високим рівнем інвалідизації та летальності в осіб працездатного віку.

Однак, підходи до терапії есенціальної артеріальної гіпертензії у поєднанні з іншими серцево-судинними захворюваннями та цукровим діабетом й досі недостатньо визначені – лікування призначається без урахування нових патогенетичних механізмів

поєднаного розвитку цих патологічних станів, додаткових факторів ризику, маркерів доклінічного прояву ураження органів-мішеней, наявності супутньої патології і, як наслідок, всебічної оцінки сумарного кардіоваскулярного ризику. Тому лікування виявляється не завжди ефективним, має багато побічних проявів і часто навіть негативно впливає на обмінні процеси.

У методичному посібнику на високому науково-практичному рівні висвітлені актуальні питання оцінки сумарного кардіоваскулярного ризику та вибору патогенетично спрямованого диференційованого лікування хворих на есенціальну артеріальну гіпертензію та супутнім цукровим діабетом 2 типу. Розглянуті сучасні стратегічні підходи до модуляції окремих факторів ризику та до зниження кардіоваскулярного ризику в цілому у цих осіб. Наведено сучасні лікувально-діагностичні алгоритми для хворих на есенціальну артеріальну гіпертензію та супутній цукровий діабет 2 типу.

Автори переконливо доводять, що терапія таких пацієнтів повинна проводитись з урахуванням всіх чинників серцево-судинного ризику, бути комплексною. Поряд з призначенням цукрознижувальних засобів необхідно застосовувати антигіпертензивні препарати переважно вазодилатуючої і органопроєкторної дії у поєднанні з гіполіпідемічними та препаратами метаболічної дії.

Проаналізовано основні класи антигіпертензивних, гіполіпідемічних, цукрознижувальних та антиагрегантних препаратів і розглянуті можливості їх поєднаного застосування у пацієнтів з есенціальною артеріальною гіпертензією у поєднанні з цукровим діабетом 2 типу.

Розроблений і впроваджений авторами цикл навчально-методичних праць, без сумніву, сприятиме покращенню підготовки на післядипломному етапі інтернів та практичних лікарів із спеціальності «Терапія».

Завідувач кафедри
Кримського державного медичного
університету ім. С.І. Георгієвського,
д.мед.н., професор

І.Л. Клярітська